Inskrift:

ihulbiarn + auk + fastlauh ... × stain + þina + aftir + anut + kuþ hibi × ant hans
5 10 15 20 25 30 35 40 45 50

Igulbiorn ok Fastlaug ... stæin þenna æftiʀ Anund. Guð hialpi and hans.

»Igulbjörn och Fastlög . . . denna sten efter Anund. Gud hjälpe hans ande.»

Till läsningen: Intet sk vid inskriftens början. 1 **i** är säkerligen en runa, icke ett ornament, tillhörande ormens huvud. Bst i 4 **l** är mycket liten. Mellan 5 **b** och 6 **i** är avståndet påfallande stort. Alla inskriftens **a**-runor ha ensidig bistav; likaså alla **n**-runor utom 51 **n**. Övre delen av bst i 19 **u** är skadad. Av 20 **h** finns övre hälften av hst i behåll jämte övre v. bst. (svagt). 49—52 **hans** står utanför runslingan t. v. om vänstra korsarmen.

P. J. Lindal: 20 **k**. — v. Friesen: 20 **h** (v. övre »bistafven säker»).

Stenen är rest över en man Anund av hans föräldrar, Igulbjörn och Fastlög. De tre namn, som förekomma i inskriften, äro väl kända. Om *Igulbiorn* se U 51, om *Fastlaug* Sö 242 och E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 101.

Ristaren har uteglömt en runa i verbet 42—45 **hibi**. Ornamentiken är enkel, efter uppländska förhållanden: en ormslinga med huvudet sett uppifrån och ett likarmat kors med fot.

858. Kumla, Balingsta sn. Nu vid Vik.

Pl. 142.

Fragment av en runsten, funnet omkring 1940 i en grop vid Kumla. Möjligen kan det ha kommit från Balingsta kyrka eller kyrkogård; jfr U 852.

Röd sandsten. Bredd 0,33 m., höjd 0,18 m. Den raka ytterkanten är finhuggen; den har tydligen tillhört ytterkanten på vänstra sidan. Fragmentet kan icke ha hört till samma runsten som U 844.

859. Måsta, Balingsta sn.

Pl. 142.

Litteratur: B 366, L 89, D 1:139. J. Bureus, F a 6 s. 115 n:r 29 (Caspar Cohl), s. 219 n:r 258 (Rhezelius), F a 5 n:r 18, F a 1 s. 7; J. Rhezelius, F l 2 n:r 73; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 2, bl. 266; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 1, s. 277; hs R 556 (UUB), s. 385; C. v. Linné, Skånska resa (1751), s. 4; UFT h. 3 (1873), s. 16; O. v. Friesen, Runstenar i Uppland undersökta 1899—1901 (ATA), Anteckningar (UUB); E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 30; Handlingar i ATA 1930—32; O. Lundberg i En vägbok för Uppsala län (1937), s. 37.

Äldre avbildningar: Rhezelius, teckning (i F l 2); Bureus, kopparstick (F f 6 n:r 9); P. Törnewall och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 366); Dybeck a. a.; v. Friesen foto 1900 (ATA, UUB); E. Wessén foto 1911.

Runstenen står på västra sidan av landsvägen Uppsala—Örsundsbro, på Måsta ägor, 10 m. SSV om järnvägsövergången V om Måsta. Ristningsytan vetter åt Ö, sålunda mot vägen.

Bureus har inskriften i sina samlingar, men tycks icke ha någon egen uppteckning. I Caspar Cohls samling anges platsen: »Wedh Måstadh i giärdet j Balungzstadh Sokn» (F a 6). Rhezelius: »Ballingstadh Sochn wid Måstad» (F a 6), »Balingstad wid Broen nor om Måstad» (F l 2). Bureus (F a 5): »Nordanföre [d. v. s. norr om U 860] mot Br[oe]n». — *Ransakningarna* (1677): »Måstad Giärdet 2ⁿ stʳ Ruhnestehnar påskrifne.» — I Peringskiölds *Monumenta* meddelas: »På Mosta Gärde beskådar man twå jämnåldrige Runestenar, fordom effter en Persson upreste, af hwilka

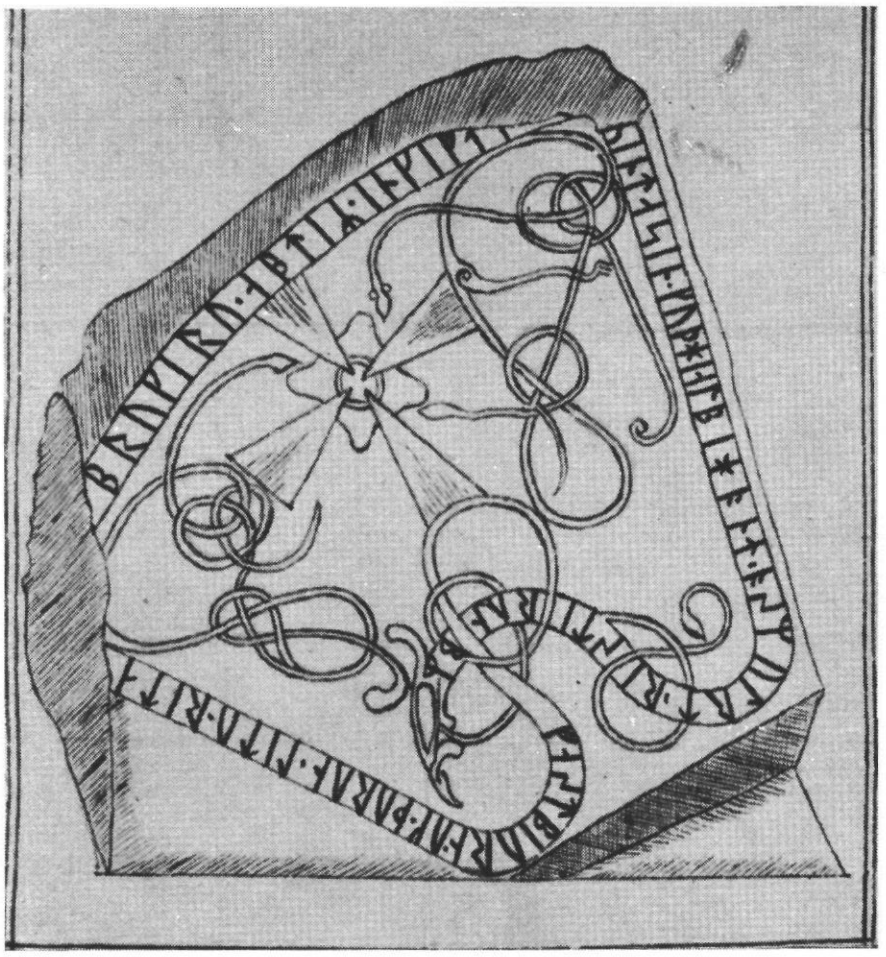

Fig. 344. U 859. Måsta, Balingsta sn. Efter teckning av Rhezelius.

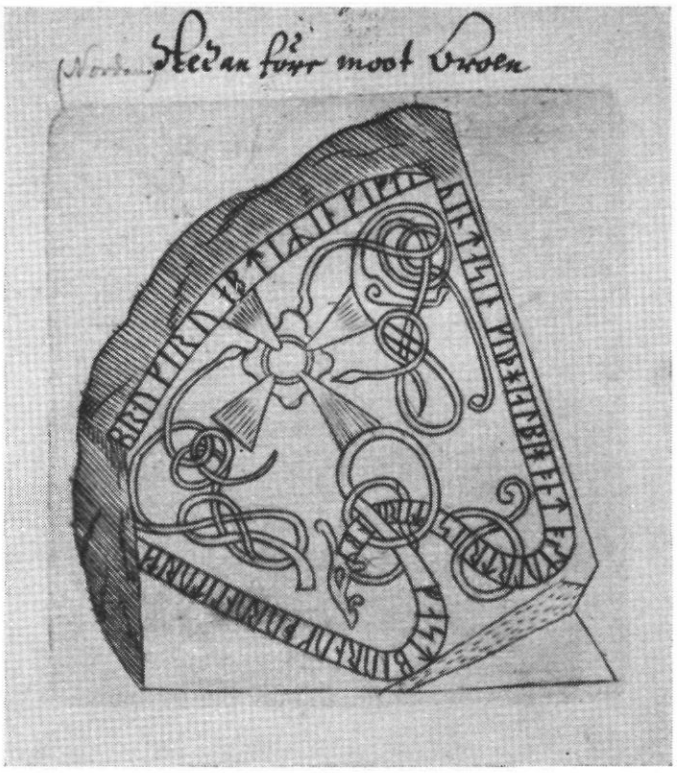

Fig. 345. U 859. Måsta, Balingsta sn. Efter kopparstick av Bureus.

den Norra emot Broon brede wid Landzwägen stående hafwer sådant anseende och innehåld: . . .» Träsnittet har påskriften: »Wid Måsta i Balingsta Sochn brede wid landzwägen» (B 366: »Måsta»; L 89: »Måstad, vid landsvägen»). — O. Celsius, som har undersökt inskriften den 24 maj 1726, anger att stenen står »Wid Örbron och Örbro torpen vid landzvägen en fierd. mijl hit om Säfwa by, elr åt Upsala sidan . . . NB. Pons est prope lapidem, nunc Örbron dictus . . . NB. ex his lapp. 277 et 215 [= U 859 och U 860], qui sunt Osmundi opera, altero rejecto, utp. male sculpto, altero approbato, videor colligere certo *bru* esse pontem, nam in priori [= U 860] pontis non meminit, quia nullus ibi pons, hic a. meminit, quia hic est pons».

Några år senare lade C. von Linné märke till runstenen vid Örtorpsbro på sin skånska resa, som han företog 1749: »Runsten låg jemte wägen 6 quart från Upsala, på östra sidan, straxt wi kommit öfwer Örtorps bro; denne war artigt ritad med slängor, men på twänne sidor afstött; på denna resa har jag icke welat taga af någon runsten, emedan denna stenläsning fordrar mycken tid om man skall göra det med besked; mig är nog om jag kan wisa andra, som här med hafwa att beställa, hwaräst desse Antiquiteter funnits.»

Runstenen fanns kvar på samma plats, då Dybeck mer än 130 år senare gjorde en antikvarisk resa i trakten. »Stenen ligger vid landsvägen mellan Uppsala och Säfva, nära Örtorps bro» (D 1: 139). Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Sigtuna». Och i beskrivningen (1865) säges, att en runsten finnes »vid Örtorps bro W. om Måsta . . . liggande i landsvägsdiket». Några år senare har stenen blivit rest. I *UFT* h. 3 (1873) meddelas, att stenen är »upprest vid stora landsvägen mellan Uppsala och Säfva gästgifvaregård, nära Örtorps bro». Eftersom stenens bas är mycket smal, kunde en resning icke bli länge beståndande. År 1900 antecknade v. Friesen, att runstenen »ligger i landsvägsdiket på venster hand, då man kommer från Uppsala», »strax söder om Örtorps bro vid landsvägen». I samma läge fann jag den år 1911: »Stenen ligger med stark lutning bakåt mot dikeskanten t. v. om vägen Uppsala—Säva gästgivargård.» Av allt att

döma befann sig emellertid stenen alltjämt på ursprunglig plats, där vägen, den gamla Eriksgatan, sedan uråldrig tid passerade det lilla vattendraget. Möjligen kan den ha flyttats några meter i samband med vägens breddning och ändring under tidernas lopp.

År 1931 gjordes en omläggning av landsvägen för att erhålla en lämpligare övergång över järnvägen, och den nya sträckningen drogs då alldeles över den plats, där stenen befann sig. Med anledning därav flyttades stenen några meter åt V och restes mitt i den gamla vägbanan, där den kunde få en solid och säker grund. Då den nu hade kommit på motsatt sida av landsvägen, vändes den också helt om, så att ristningen numera vetter åt Ö, mot den nya vägen.

Ljusgrå granit, hård, småkristallisk. Höjd 1,44 m., bredd 1,50 m. Stenen har en ovanlig, trapetsoid form, avsmalnande nedåt, så att basen är betydligt smalare än överkanten. Ytan är slät och jämn som en tavla, vackert småknottrig. Upptill äro båda hörnen avslagna, varvid även en del av inskriften har gått förlorad. Ristningen är jämn och säker, men ej särdeles djupt huggen. I bottnen äro linjerna småknottriga, ej mjukt rundade. Inskriften är överallt tydlig och säker.

Inskrift (med det inom [ ] supplerat efter äldre läsningar):

fastbiurn ᛁ uk þurun ᛁ litu rita ... bru kiruabtiʀ ᛁ inkif[a] - ... u̱anta sin ᛁ kuþ hialbi hont ᛁ
5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60

osmunrt risti runoʀ
65 70 75 80

Fastbiorn ok Þorunn letu retta ... bro gærva æftiʀ Ingifa[st, b]oanda sinn. Guð hialpi and. Asmundr risti runaʀ.

»Fastbjörn och Torunn läto uppresa [stenen och] göra bron efter Inge[fast], sin man. Gud hjälpe anden. Åsmund ristade runorna.»

Till läsningen: Intet sk vid inskriftens början och slut. 3 **s** och 66 **s** ha formen ᛦ. 18 **i** är icke stunget; icke heller 22, 29 **i**. Övre delen av 25 **b** är skadad. 28 **k** är icke stunget. 31 **u** är skadat upptill. Övre delen av 41 **f** är borta. Därefter finns endast nedre delen av två stavar. Av r. 44 finns endast bst:s nedre del. Bst i 48 **a** och 57 **a** skär hst, i olikhet mot inskriftens övriga **a**-runor. 73 **i** har en tydlig **u**-bst, säkert huggen, men grundare än övriga ristningslinjer. Därför ej ifylld. Det är uppenbarligen en felristning, som upptäckts i tid. Övre bst i 76 **r** är skadad.

Caspar Cohl (F a 6): **fastriþr ᛁ auk ᛁ þurun ᛁ litu ᛁ rita ᛁ stan ᛁ þino ᛁ iuk ᛁ - ru kir - abtiʀ ᛁ inkifa ... anta ᛁ sin ᛁ kuþ ᛁ hialbi ᛁ hont ᛁ osmunrt ᛁ risti ᛁ runʀ ᛁ .** — Rhezelius (F l 2): **fastbiurn · uk · þurun · litu · rita ... bru kiru · abtiʀ · inkifa - ... uinta sin · kuþ hialbi hont ᛁ osmulrt ᛁ risti runoʀ** (F a 6 s. 219: 69 **n**). — Det är märkligt, att Caspar Cohl har med den del av inskriften, som har stått i övre vänstra hörnet. Då denna icke finnes hos Rhezelius, som på sin teckning anger samma skada som nu, är det sannolikt, att Cohl endast på fri hand supplerat de runor, som här saknats. Bureus återger i F a 5 inskriften fullständig, utan några defekter. — Hadorph och Törnewall (B 366): Sk mellan alla ord, vilket är oriktigt. 37—43 **inkifa -**, 44—48 **- nta**, 74 **k**. — Celsius: 28 **g**, 37—43 **inkifa**, 44—48 **u̱anta**, 50 **e**. — Dybeck: 37—43 **inkifa -**, 44—48 **u̱anta**, 72—76 **rusti**. »Jag tilltror mig icke kunna bedömma huruvida **rusti** är ett gammalt uttal af **risti**, eller ett ristfel.» — v. Friesen: 37—43 **inkifa -**, 44—48 **u̱anta**, 72—76 **rusti**. v. Friesen har observerat, att 41—42 **fa** ha varit kortare än föregående runor i översta raden; han sluter därav, att stenen här har varit skadad redan då ristningen gjordes. — Wessén 1911: 37—43 **inkifa -**, bst i 42 **a** sitter »ovanl. långt ned, 2 cm. från ramlinjen. Därefter synes ung. 2 cm. av en hst». 72 **i**, »ej **u**; en svag ansats till **u** finnes, men är mycket grundare än runorna i grannskapet».

De förstörda delarna av inskriften kunna med full säkerhet kompletteras, med hjälp av den delvis likalydande inskriften på U 853. Inskriftens förra del, själva minnesorden, har en egen-

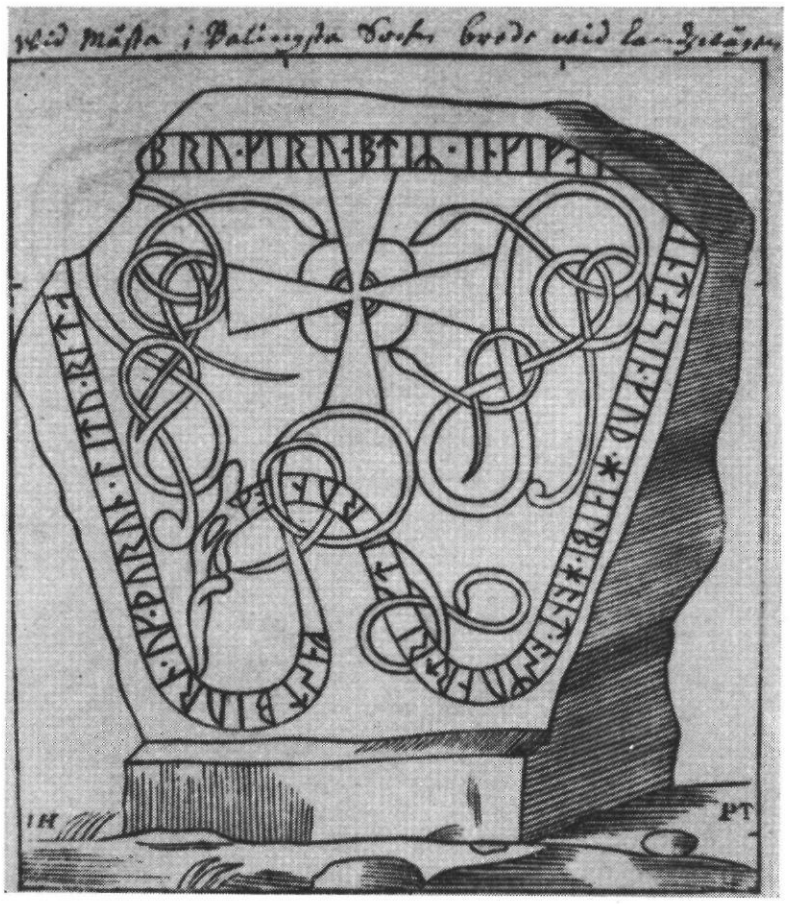

Fig. 346. U 859. Måsta, Balingsta sn. Efter B 366.

domlig och icke fullt korrekt formulering. Den återkommer i alldeles samma form på den andra Måsta-stenen. Ristaren har sålunda använt den två gånger, utan att begagna det tillfälle som erbjöd sig till ändring och rättelse. N. R. Brocman har tänkt sig, att ordet bonde här och på den andra Måsta-stenen »synes wara det samma som Landbo: en Bemärkelse på detta Ord, som mycket wiker ifrån gamla Bondewärdigheten. Hwilket också witnar om denne Stens ringare Ålder». Han har alltså tänkt sig, att Fastbjörn och Torunn ha låtit resa de båda minnesvårdarna över en trogen landbo, som de velat hedra. Carl Säve har sökt lösa svårigheten genom att antaga, att »ordet **buanta** (ack.) har på dessa båda stenar betydelsen husbonde, herre, icke som vanligt av make, man». Det skulle alltså ha varit två tjänare, en huskarl och en husdeja, som låtit utföra de ståtliga minnesvårdarna. (Samma tolkning har f. ö. tidigare, med avseende på U 860, givits av P. Dijkman.) Detta är högst osannolikt. 49—51 **sin** syftar tillbaka på endast det ena av de båda subjekten, nämligen Torunn. Den riktiga formuleringen skulle ha varit: »Fastbjörn och Torunn läto resa stenen och göra bron efter Ingefast, Torunns man.» Att Fastbjörn var son till Ingefast behövde knappast nämnas; det var självklart i sammanhanget. På detta sätt har Åsmund formulerat inskriften på Focksta-stenen U 875. På ett annat sätt har uppgiften lösts i många inskrifter av typen: »Fastbjörn lät resa denna sten efter Ingefast, sin fader, och Torunn efter sin man.» Se t. ex. Möjbro-stenen U 878. Men om nu Fastbjörn och Torunn insisterade på att nämnas sida vid sida i inskriftens början, kunde man lätt hamna i ett dilemma och måste nöja sig med ett icke tillfredsställande uttryck.

Om namnet *Fastbiorn* se Sö 237 och E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 99; om namnet *Ingifastr* Wessén a. a. s. 100. Kvinnonamnet *Þoruðr* (*Þorunn*) är icke vanligt i runinskrifterna. Utom U 859 och U 860, där det betecknar samma person, finns det belagt i två uppländska inskrifter: U 878 och L 146 Sundbro, Bälinge sn, tre sörmländska: Sö 128, 138 och 147, två östgötska: Ög 150, 165 och en småländsk: L 1246 Värnamo. Från medeltida källor känner Lundgrens och Brates namnordbok endast ett par belägg. Sparsamt är det också belagt i Danmark (*DGP*). På västnordiskt område har det däremot varit mycket gängse under vikingatiden (Lind).

I överensstämmelse med sina vanor använder Åsmund skiljetecken endast mellan satser eller ordgrupper, icke mellan enskilda ord. Ett misstag är det väl därför, då han har huggit ett skiljetecken efter prepositionen 32—36 **abtiʀ**. Man skulle snarare ha väntat det framför detta ord, men här kommer det i kollision med en annan av hans ristningsvanor, nämligen att icke rista samma runa två gånger i följd. 32 **a** är gemensam för inf. 28—32 **kirua** och 32—36 **abtiʀ**. Han har kastat om ordningen mellan de båda sista runorna i sitt namn 65—71 **osmunrt** — kanske ett rent förbiseende, men kanske också med avsikt för att icke två **r**-runor skulle sammanstöta? Den tydliga men dock icke slutligt utförda **u**-bistaven till 73 **i** är ett ristningsfel; ristaren har i hastigheten trott sig vara vid ordet **runoʀ**.

Ristaren har på ett ypperligt sätt löst problemet att skapa en ornamentik, som är anpassad till ristningsytans form. I detta avseende är Måsta-stenen utan tvivel ett av Åsmund Kåresons mästerstycken.

Runstenen var rest vid en av rikets främsta vägar, huvudvägen från Uppsala till Södermanland och götalandskapen. Den har säkerligen tilldragit sig uppmärksamhet av färdemän, som drogo förbi, allra helst som dess inskrift upprepades och varierades på ännu en sten i närheten (U 860). Den stod nära bron, där vägen passerade ett vattendrag, som i senare tid utgjorde gräns mellan Balingsta och Ramsta socknar. Fastbjörn och Torunn hade låtit göra bron. Det är i detta fall uppenbarligen fråga om en fribro, slagen över ett visserligen ej alltför stort och hindersamt vattendrag.

860. Måsta, Balingsta sn. Nu vid Balingsta by.

Pl. 143.

Litteratur: B 363, L 90, D 1: 273. J. Bureus, Runakänslanäs läräspan (1599), Monumenta Sveo-Gothica hactenus exsculpta (1624), n:r 25, F a 6 s. 67 n:r 108 (Bureus' egen uppteckning), s. 219 n:r 259 (Rhezelius), F a 10: 2 n:r 7, F a 10: 1 n:r 25, F a 5 n:r 16, F a 1 s. 6; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 2, bl. 267; P. Dijkman, Historiske Anmärckningar (1723), s. 58; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 1, s. 215, Acta Literaria Sveciæ 2 (1725—29), s. 196; N. R. Brocman, Sagan om Ingwar Widtfarne (1762), s. 243 f.; R. Dybeck, Reseberättelse 1864 (ATA); UFT h. 3 (1873), s. 16; O. v. Friesen, Runstenar i Uppland undersökta 1899—1901 (ATA), Anteckningar (UUB); E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 36.

Äldre avbildningar: Bureus, kopparstick 1599 (även i F a 10: 2, F a 5), träsnitt (i Monumenta 1624; även i F a 10: 1, F a 5, F f 6 n:r 8); P. Törnewall och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 363; ligger till grund för träsnitt i O. Rudbeck, Atlantica 3, 1698, s. 20 fig. 16); Dybeck a. a.; v. Friesen foto 1900 (ATA, UUB).

Runstenen står rest på en liten kulle i Balingsta by, 8 m. NÖ om landsvägen. Ristningsytan vetter åt SV, sålunda mot vägen.

Ursprungligen har stenen stått vid Måsta bro, i närheten av U 859. Bureus, som tidigt har känt till den och avbildat den på sin runtavla 1599, anger platsen sålunda: »I Måsta i Balningzst. bredhe vidh vägen i gärde» (F a 6), »I Måstadha gärde i Balingzstadh s:» (F a 10: 2), »I Balningstadh» (*Monumenta* 1624), »I Måsta gärdet vid grinden mot bron» (F a 5). J. Rhezelius har antecknat båda inskrifterna i »Ballingstadh Sochn wid Måstad» (F a 6). — *Ransakningarna* (1677), se ovan U 859. — I Peringskiölds *Monumenta* betecknas stenen som »Den sudra Runstenen i samma gärde wid grinden åfvan för Broon». Och träsnittet har följande påskrift: »I Måsta gärde i Balingsta sochn» (B 363: »Måsta gärde»; L 90: »Måstad gärde»). — O. Celsius, som har granskat inskriften den 4 juli 1726, den 12 mars och den 30 juli 1727, anger som plats: »icke långt hit om Säfva vid landzvägen mitt emot där deras äng begynner . . . Synes vara Osmunders skrifft. Thet första ordet kunde nu eij synas, emedan det bortskyldes af en sten som Runestenen lutar emot. bör upvägas litet, innan första ordet kan läsas. Ego puto Osmundum